



Foto: Diego Franssens

# QuaJong





## Inhoudstafel

[@kindsamenleving](https://twitter.com/kindsamenleving)

[www.k-s.be](http://www.k-s.be)



<b>Als de flinkheid op is</b> Edito door An Piessens	<b>3</b>
<b>Dat is hier van ons</b> Over de betekenis van kampen en nesten	<b>4</b>
<b>Over luiers en clichés</b> Tiernermoeders zijn een vergeten groep	<b>8</b>
<b>Maak de dingen niet makkelijker dan ze zijn</b> Wat Arnoud Raskin van kinderen leerde	<b>11</b>
<b>Op de speelplaats zoekt elk kind zijn plek</b>	<b>14</b>
<b>Montasser AlDe'emeh over jonge Syriëstrijders</b>	<b>17</b>
<b>Teken eens je straat</b> Inzichten uit een onderzoek met mind maps	<b>20</b>
<b>Colofon</b>	<b>23</b>

## Edito



### Als de flinkheid op is

Er gaat iets heerlijk verfrissends uit van een kind dat niet meer mee wil. (Tenminste, als je niet middenin die uitbarsting zit.) Zo'n kind dat zich krijsend op de grond gooit als je getooid met boekentassen, jassen, en ergens nog een tasje make-up voor op de trein, in de startblokken staat om de route school-trein-werk af te leggen. Soms vraag ik dan aan onze oudste: "Is de flinkheid op?" Ondertussen zegt ze het zelf: "Mijn flinkheid is op en mijn pijp is uit." En ze kijkt er flink kwaad bij.

Nu de zomervakantie nadert en we eindelijk wat mogen genieten van warme dagen, merk ik het bij wel meer mensen. Terrassenverlangen gecombineerd met treinvermoeidheid. Vergaderverdwazing die bijna overloopt in vergezichten (oef!). De flinkheid die op is.

Nochtans hebben wij hier een leuke job, vind ik. Mijn kinderen (en nog vele andere) mochten het afgelopen jaar mee voor een fotoshoot voor onze postkaartenreeks *Blijven we nog even hangen?* We gingen in 3 scholen met een groep kinderen, enkele enthousiaste medewerkers én onze stagiaire aan de slag om het over 'speeltijd' te hebben. En we hebben samen met de kinderen adviezen op maat voor elke school ontwikkeld. We lanceerden onze campagne over buiten spelen met visietekst én poster. We

konden - na een moeizame rekrutering en opstart - een uiterst boeiend participatieproces doorlopen voor de heraanleg van de Brusselse Materialenkaai. We ronden het onderzoek naar speelpleinen in Vlaanderen af. Zo kan ik nog wel even doorgaan. Leuk werk. Zinvol werk.

Het laatste jaar was maatschappelijk ook het jaar van de mantra 'dat iedereen moet bijdragen', van de broeksriem die een gaatje nauwer aangetrokken moet worden, van overheden die minder middelen ter beschikking hebben en strengere regels hanteren. En dat dat toch logisch is. Ah ja.

Die ontwikkelingen voelen wij hier natuurlijk ook. De hele tijd zijn we flink, fluks en vrolijk gebleven. (Het klinkt bijna als een turnclub). Maar op dit moment zou ik - geïnspireerd door mijn dochters - ook wel eens willen zeggen: genoeg. Tegen de collega's van andere organisaties die stellen dat 'er toch altijd wel een tandje bij gestoken kan worden': genoeg. Tegen die weliswaar vriendelijke maar obstinate ambtenaar die ondanks herhaalde blijken van waardering toch keer op keer onze erkenning (en dus onze middelen) in twijfel trekt: genoeg. Tegen mijn collega's die zich ten aanzien van allerlei criteria proberen te verantwoorden en zich intussen afvragen wat dat nu nog met ons maatschappelijk doel te maken heeft: genoeg. Tegen die opdrachtgever die steeds meer wil voor een naar beneden onderhandeld bedrag: genoeg.

Er is iets waardevols aan het perspectief van kinderen, en het is waardevol dat te kunnen onderzoeken. Soms heb je daar onmiddellijk resultaat van, maak je de impact zichtbaar. En soms kan je dat niet. Toch is dat ook waardevol. Ik zou zo kunnen verwijzen naar een discussie in het tijdschrift *Children's Geographies* waar dit thema ook al eens uitgebreid aan bod gekomen is, met veel verwijzingen naar prominente wetenschappers. Met een hartstochtelijk pleidooi om ook 'ogenschijnlijk nutteloos' onderzoek te doen. Want wat is nut? En wie bepaalt wat dan nuttig is? Hoe kan je vernieuwen als je niet in vraag mag stellen?

Op de muur van de promotor van mijn proefschrift hing mooi ingekaderd de zin van Lucebert: "Alles van waarde is weerloos". Daaraan doet zo'n kind dat niet meer mee wil me denken. Aan de kracht die kan ontstaan vanuit die kwetsbaarheid. En hoewel ik er wat schrik voor heb, hoor ik het graag van collega's: de flinkheid is op en ik heb er genoeg van. Goed zo, denk ik dan.

Want wie luistert er nu eigenlijk naar flinke mensen?

An Piessens



## Dat is hier van ons!

Overal ter wereld maken kinderen plekjes voor zichzelf. Ze bouwen nesten (een knusse, veilige thuis) en kampen (een te verdedigen plek). Nesten en kampen geven letterlijk een plaats aan de hunkering van kinderen naar geborgenheid én autonomie. Een zoektocht naar hoe kinderen dit doen, in tien sprekende foto's.

Door Johan Meire; foto's: team Kind & Samenleving



### EEN EIGEN PLEK

Kinderen bouwen graag kampen op geheime plekjes, verborgen in een bosje, tussen de struiken, bij de beek: wij hebben daar ons kamp! Maar voor deze fotoreeks maakten wij het ons gemakkelijk: ook volop in het zicht bouwen kinderen kampen en nesten. In de woonkamer, in de tuin of, heel even, op het buurtfeest: straks is er een optreden, maar nu staan die stoelen daar nog, we zetten ze tegen elkaar, leggen er andere over, en we hebben een tunnel. Zo maken kinderen een plekje dat tijdelijk 'van hen' is.

## BRICOLEREN MET MANDEN EN DEKENS

Een kamp vraagt om losse, manipuleerbare elementen. Natuurlijk materiaal zoals aarde en takken. Spullen die anders nergens voor dienen, zoals oude planken en doeken. Of meteen bruikbare dingen zoals manden en stoelen. Kinderen brengen objecten samen die ze ergens vinden of die toevallig ter beschikking zijn. Een boom en een doek, een tentje uit de winkel en een stoel, een mand en een deken. Zo bricoleren kinderen zich met wat voorhanden is letterlijk een eigen plek bij elkaar.



## MIJN NEST IS WAAR MIJN KAMP STAAT

Een kamp hoor je te verdedigen tegen 'de vijand'. De diepe put in de tuin wordt een bunker, de hoop aarde ernaast een verdedigingswal. En op een plank schrijven we natuurlijk 'verboden toegang'. Want alleen wie van ons kamp is, mag erin.

Kampen zijn een geritualiseerd antwoord op de eeuwige vraag wie mag meedoen met het spel en wie niet. Tegelijk is het kamp in de tuin waar indringers niet welkom zijn, óók de plek waar je vredig kan liggen soezen in de zon, op de genereuze, schuine tak van de boom. Zo naadloos gaan kampen en nesten in elkaar over.







### ODE AAN DE FANTASIE

Kampen bouwen is niet alleen bricoleren met materiaal, maar ook met wat is en wat zou kunnen zijn. Een mand met een deken, dat is net zoals het nestje van de poes. Het kamp is een écht legerkamp, met camouflage en met gamellen - maar dat is maar om te spelen natuurlijk. En laat ons eerlijk zijn: in de achtertuin komen weinig vijanden. Die verboden toegang, die is snel vergeten als iemand in aantocht is met een ijsje.



### OP DE GROEI

Zeker kinderen van lagere-schoolleeftijd bouwen en spelen in kampen: zo maken opgroeiende kinderen zich letterlijk een eigen plekje, in én apart van hun omgeving. Maar dat stukje houvast zoeken kinderen al vroeger, in hun veilige, vertrouwde omgeving: om je te verstoppen en - kiekeboe! - weer tevoorschijn te komen, heb je een schuilplaats nodig.

### DAT IS HIER NOGAL EEN NEST

Oudere kinderen bouwen stilaan minder nesten en kampen, maar de behoefte aan een eigen plek wordt intussen alleen maar groter: de eigen kamer, een hangplek in de buurt of bij de schoolpoort, een aparte plek op de speelplaats, het speelplein, de jeugdbeweging. Op hun rommelige kamer doen tieners weinig anders dan hun eigen plek samenstellen en laten bestaan - of die laten uitgroeien tot hopen en bergen. Maar dat gebeurt dan minder met natuurlijke of andere toegeëigende objecten, en meer met privéspullen. En de losse elementen blijven los - wat een rommel - en worden amper een constructie. Geen bunker, maar het slagveld zelf. Alsof het vertrouwensvolle opbouwen en ordenen van het leven dat lijkt te spreken uit het bouwen van een eigen nest of kamp, even is ingeruild voor de chaos van het moment.



### INTUSSEN IN HET KAMP VAN DE SPEELTIJGER

Ook in onze visietekst over Spelen & Ontmoeten gaat het (onder meer) over kampen bouwen. U kunt de tekst én die fantastische [speelposter](#) gratis downloaden via onze website!

Gent en Kortrijk laten de poster intussen ook drukken. Wie volgt? Een versie voor drukwerk kunt u opvragen via [info@k-s.be](mailto:info@k-s.be).





## OVER TIENERS, LUIERS & CLICHES

*Kinderen opvoeden en zelf nog een weg in het leven zoeken: tienermoeders slompen vaak tussen twee werelden. Hoe ze dat zien? Uit de verhalen van Jana en Valéry, allebei 22, blijkt vooral dat dé tienermoeder niet bestaat.*

Door Kaat Schaubroeck, met dank aan Silke Brants, [FARA](#) en [LEJO](#).

Het is de paradox van modern ouderschap: kinderen zijn meer dan ooit gewenst, en toch stellen we ze steeds vaker uit. Die trend is zelfs zo sterk dat er intussen meer veertigplussers zijn die voor het eerst moeder worden dan tienermoeders: hun aantal dook in de meest recente cijfers (2013) voor het eerst onder de duizend. Bij Fara, luister- en informatiepunt rond zwangerschapskeuzes, zijn ze weliswaar blij met de daling van het aantal tienermoeders, maar vrezen ze dat die verschuiving naar 'steeds later' ook een risico inhoudt. Oudere moeders bevestigen immers nog meer het strakke beeld dat onze samenleving heeft van een goede moeder: dat die gesetteld is, bijvoorbeeld, dat ze een partner, een diploma en een eigen huis heeft, eisen waar een tienermoeder niet aan beantwoordt. Hierdoor lijkt jong ouderschap per definitie een probleem. Bovendien bestaat er weinig onderzoek naar de beleving van tienermoeders, net omdat ze zo'n kleine groep vormen. Clichés gaan dan al snel een eigen leven leiden.

### OVER HOKJES EN VOOROOELEN

"Je wordt zo argwanend bekeken", zegt Jana, mama van Louis (3) en Ella (5 maanden). "Dat woord alleen al, tienermoeder, daar heb ik lang mee geworsteld, omdat het zo'n stempel op je drukt: alsof je plots een complete marginaal bent. Mensen kunnen zich moeilijk voorstellen dat je ook een job hebt, een vriend, en dat het allemaal wel goed loopt. Het gevaar is dat je je wat meer terugtrekt en nog meer de vreemde eend in de bijt wordt. Ik merk nu ook dat ik aan de schoolpoort altijd wat alleen sta: mama's van dertig, die durf ik niet aanspreken. Ik ben altijd wat op mijn hoede voor reacties: in het begin durfde ik alleen al daarom nooit meer weg te gaan met vriendinnen. Dat hebben veel tienermama's: dat ze extra hun best doen. Voor ik zwanger werd, was mijn haar kortgeschoren, en ik had veel piercings. Die heb ik allemaal weggedaan, ik liet mijn haar groeien en kleepte me braver. Binnenin zat nog datzelfde meisje, maar ik paste de buitenkant aan."

Ooit wil Jana weer gaan studeren. Ze droomt van een job in de hulpverlening, het liefst als orthopedagoog, maar nu stelt ze dat nog even uit: ze is aan het sparen voor een huis. "Dat is het voordeel van een jonge mama zijn: je hebt nog alle tijd, je kunt je kinderen zelfs meenemen in je dromen. Ik mis soms wel het zorgeloze dat mijn leeftijdgenoten nog hebben, maar ik ben ook heel gelukkig. Ik had het achteraf gezien niet anders gewild."

'Ik kleepte me plots veel braver'





## “Ik typte op google: ‘ik word mama’”

### OVER DE ZOEKTOCHT NAAR INFORMATIE

“Ik wist niet hoe dat moest, mama zijn, en waar ik terecht kon met mijn vragen”, zegt Valéry, mama van Quinten (3). Het is opvallend in de verhalen van tienermama’s: dat ze zo lang zoeken naar informatie, terwijl die nochtans beschikbaar is. Ook uit een Nederlands onderzoek uit 2011 (*“Eervol jong moederschap”*, door Sabrina Keinemans) blijkt dat er wel hulp beschikbaar is, maar dat toeval bepaalt of tienermoeders die vinden. Het hangt af van anderen die hen een duwtje in de rug geven, of van hun eigen vaardigheid om hulp te zoeken. Gevolg is dat de meest kwetsbare meisjes vaak het minst ondersteuning vinden. Jana zegt dat het haar redding is geweest, dat ze naar mensen toe durfde te stappen, al was het schoorvoetend: “Net door alle vooroordelen durf je nauwelijks zeggen dat je iets niet weet. Terwijl een vrouw van 35 die moeder wordt natuurlijk ook heel wat vragen heeft.”

Valéry las bij wijze van spreken het internet uit, op zoek naar informatie. “Ik schaamde me om op school te vertellen dat ik zwanger was: daar heb ik gewoon gezegd dat ik niet meer kwam. En met mijn vriend of mijn moeder kon ik er niet over praten. Ik heb alles opgezocht op de computer. Ik typte in: ‘ik word mama’ en dan scrolde ik langs alle fora van mama’s die ook voor het eerst een kindje kregen. Het is heel dubbel: Quinten heeft zoveel kleur in mijn leven gebracht. Ik was na zijn geboorte zo trots, maar tegelijk was ik doodsbang, en eenzaam. Mijn grootste angst was dat ik hem niet zou horen wenen. Op mijn veertiende ben ik al eens mama geworden van een dochter, maar ze is na



drie maanden overleden aan wiegendood. Ik woonde in een instelling, de begeleiders verzorgden haar terwijl ik naar school ging, maar ‘s nachts sliep ze bij mij. Op een ochtend werd ik wakker en lag ze dood in bed. Ik vond dat het mijn schuld was, dat ik niet genoeg mijn best had gedaan. Na de geboorte van Quinten was ik voortdurend bang dat hij ook zou sterven, en er was niemand die mij gerust kon stellen.”

## “Het verdriet is bij me gaan horen”

### OVER KWETSBAARHEID EN GEMIS

Nog iets over hokjes. Zowel Jana als Valéry bevielen op hun negentiende. Ze zijn dus nipt tienermoeder in de letterlijke zin, maar die afbakening is niet zo scherp te maken, zeggen ze bij Fara. Sommige mama’s zijn door hun socio-economische situatie net zo kwetsbaar op 22 als op 17. Ook Jana en Valéry kwamen uit kwetsbare gezinnen. Een deel van hun jeugd brachten ze door in een instelling, en Jana zelf is ervan overtuigd dat het geen toeval is. “Ik weet niet goed waarom. Je hebt wat minder houvast, krijgt misschien wat sneller een vriendje, en als er dan niemand is die begint over de pil... Het is alleszins niet zo dat ik ervan droomde al zo jong moeder te worden.”

Toch zijn er twee belangrijke kanttekeningen. Eerst en vooral is ook bij volwassen vrouwen één op de vier zwangerschappen niet gepland. Bovendien vermoeden ze bij Fara dat meisjes uit kwetsbare gezinnen niet vaker ongepland zwanger worden dan andere tieners, maar er wel sneller voor kiezen om de zwangerschap niet af te breken. Omdat ze niet van plan waren verder te studeren, omdat ze de baby sneller zien als een zinvolle invulling van de toekomst, omdat ze verlangen naar nestwarmte...

Voor sommige meisjes kan de komst van de baby ook echt een extra impuls geven om hun toekomst een richting te geven en bijvoorbeeld weer te gaan studeren. Voor anderen is het worstelen met alles wat op hen afkomt. Het zoontje van Valéry werd negen maanden na de bevalling toegewezen aan haar moeder, die nu pleegmoeder is. “Het is een complex verhaal”, zegt Valéry. “Toen de relatie met Quintens vader voorbij was, ben ik bij mijn mama ingetrokken. Er is ruzie ontstaan en op een nacht heeft ze me aan de deur gezet; Quinten kreeg ik niet mee. De jeugdrechter heeft later beslist dat Quinten bij mijn mama moest blijven, omdat de vader



en ik volgens hem 'onvolwassen ouders' waren. Bij het CAW hebben ze wel geijverd voor het contact met mijn zontje, maar ze bleven me maar beloven dat het goedkwam, en dat is niet gebeurd. Ik zie Quinten heel onregelmatig. Nu eens mag het om de veertien dagen, dan weer om de maand.

Het verdriet is intussen bij me gaan horen. Ik mis zijn eerste stapjes, woordjes, zijn eerste keer op het potje. Knuffelen en ravotten, al die mooie momentjes. Waar ik ook mee worstel, is het gevoel dat ze mij niet ernstig nemen: de pleegdienst, de jeugdrechtsbank, de school, ze houden nauwelijks rekening met mij, als mama. Van het schoolfeest krijg ik bijvoorbeeld geen brief, de school communiceert alleen via mijn moeder. Tegenover de hulpverleners moet ik mezelf constant bewijzen. Laten zien dat ik emotioneel stabiel kan zijn, terwijl het gemis mij net onderuit haalt.

In oktober zat ik er helemaal door. Ik heb zelfmoord willen plegen. Bij Teens van LEJO (een vzw die opkomt voor maatschappelijk kwetsbare jongeren, ks) hebben ze me overtuigd om mee te gaan op hun weekend voor tienermoeders en hun kinderen, en dat heeft me deugd gedaan. Het was al zo lang geleden dat mijn zoon nog eens naast me had geslapen. Ik was de gelukkigste vrouw ter wereld, tot ik hem weer bij mijn moeder moest afzetten."

Na haar zelfmoordpoging werd Valéry opgenomen in de psychiatrie, waar ze intussen de diagnose borderline kreeg. "Ik aanvaard de diagnose, maar daardoor mag ik het voorgoed vergeten om mijn zoon bij mij te krijgen. De psychiaters en de verplegers helpen me nu om tot rust te komen. Ik twijfel eerlijk gezegd zelfs of ik het gevecht om mijn zoon niet moet opgeven. Dat is een verscheurende keuze, maar ik vecht al drie jaar en ik heb geen zin om opnieuw te breken. Als ik nu blijf leven, dan heeft mijn zoon toch nog een mama als hij ooit naar

me op zoek gaat. Daar ben ik van overtuigd, dat hij dat ooit zal doen. Ik droom er ook van ooit weer te gaan studeren, voor opvoedster."

**"Het doet zo'n deugd als iemand zegt: wij weten dat je een goede mama bent"**

#### OVER HET CONTACT MET ANDERE TIENERMAMA'S

Net omdat tienermoeders zo vaak met vooroordelen worden geconfronteerd, is de behoefte aan steun, erkenning en een netwerk groot. Fara en LEJO geven hen twee keer per jaar de kans om bij te tanken op het TEENS-tienermoederweekend. Ze kunnen er andere tienermoeders ontmoeten, en dankzij een team van babysitters hebben ze ook de kans om nog eens 'gewoon' jong te zijn. Voor Valéry maakten vooral de schouderklopjes van andere moeders het verschil. "Een van de mama's zei dat ze me bewonderde, omdat ik sterk bleef, ondanks alles. Het doet zo'n deugd als iemand zegt: kop op, wij weten dat je een goeie mama bent. Het voelt ook gewoon goed dat ik nu weer wat meisjes leer kennen: ik heb zoveel vrienden verloren sinds de geboorte van Quinten."

Ook Jana ging intussen een paar keer mee. "In het begin was ik daar wat bang voor. Ik dacht: zullen die het niet allemaal veel beter doen dan ik? Maar als je ze wat beter leert kennen, dan merk je dat ze dezelfde zorgen hebben. Ik begeleid intussen ook mee de weekends en ga wel eens spreken in scholen, om de clichés te doorbreken. Op een dag zei een jongen van een jaar of vijftien me daar: 'Als je niet veilig vrijt, dan vraag je er toch om.' Ik vond dat hard, maar tegelijk was het knap. Het opende het gesprek: alles is beter dan in stilte nagestaard worden."

Fara begeleidt mensen rond moeilijke zwangerschapskeuzes. Je kan er als hulpvrager of professional terecht voor vragen over ongeplande (tiener) zwangerschap, prenatale diagnose en abortusverwerking via

Farafoon: 016/38.69.50 (elke werkdag van 09u-16u)

Faramail: [vragen@faranet.be](mailto:vragen@faranet.be)

Farachat: maandag 14u-17u, woensdag en vrijdag 13u-16u.

## MAAK DE DINGEN NIET MAKKELIJKER DAN ZE ZIJN

### En andere dingen die Arnoud Raskin leerde van straatkinderen

Met StreetwiZe richtte Arnoud Raskin een onderneming op waarin hij met passie de rollen omdraait: hij vraagt straatkinderen om managers op te leiden. "Mijn professoren, dat zijn die gasten", zegt hij zelf. Maar wat is het dan net dat die 'gasten' hem geleerd hebben?

Door Lien Van Breda

#### LES 1: Richt je op de mogelijkheden

"In Kenia kreeg ik een rondleiding op een vuilnisbelt, waar de begeleider me op alle miserie wees. Gebrek aan hygiëne, aan water, een overdaad aan ziektes, drugs en noem maar op. Er kwam geen einde aan. Tot ik een week later diezelfde rondleiding kreeg, maar dan door een gast van de straat. Niets dan mogelijkheden toonde hij mij. *Daar liggen de stevige plastic flessen die het meeste geld opleveren en dat oud papier kan je aan die meubelzaken verkopen.* Die jongen wist dat het essentieel was om binnen de miserie toch op zoek te gaan naar mogelijkheden. Dat geeft meer voeding.

Iets gelijkaardigs zie je ook bij mensen in krotwoningen, die toch een soort 'joie de vivre' hebben. Dat is geen emotie, dat is een intentie. Die mensen weten zeer goed wat er fout zit en mankeren geen realiteitsbesef, maar kiezen er bewust voor om zich te richten op wat er hier en nu goed gaat. Pas op, ik moet mijzelf ook verplichten om dat te doen. Dat zijn dynamieken waarop je moet blijven werken."

#### LES 2: Kijk naar hoe jij zelf het verschil kan maken

"In België zijn we allemaal heel kritisch tegenover anderen. Zowel personen als organisaties zijn sterk bezig met wat er mis loopt op samenlevingsniveau, maar combineren dat te weinig met zelfkritiek. Vaak denken we pas helemaal achteraan in het rijtje aan wat we zelf kunnen doen.

Wat ik dan mis, zie ik wel bij de kinderen op straat. De gedachte: hoe kan ik blijven leven, hoe kan ik het verschil maken? In Guatemala ontmoette ik een kerel die flyers uitdeelde voor een pizzatent. Ik wimpelde hem af, maar hij kwam me achterna en vroeg van waar ik was. Wegwandeland beantwoordde ik zijn vraag. Of ik dan van Vlaanderen of Wallonië was, wilde hij weten. Ik bleef staan, en hij zei: 'Ah, we kunnen dus gewoon Nederlands

praten'. Ik stelde hem vervolgens een ietwat complexe vraag in het Nederlands, waar hij perfect op kon antwoorden. Twaalf talen sprak die kerel, vloeiend. Hij heeft dus een talenknobbel, maar hoe slaagt hij erin om dat talent te ontwikkelen in een context die dat helemaal niet ondersteunt?

Die gast leeft in armoede, hij heeft geld nodig om te overleven en zou dus net als vele andere jongens schoenen kunnen gaan poetsen op straat. Maar hij bindt niet in op zijn drang om zich op te werken en onderscheidt zich van de rest door te focussen op zijn talent: taal. Op die manier bouwt hij aan een stevigere positie in de samenleving."





### LES 3: Spreek mensen aan op hun talenten en aspiraties

"Bij straatkinderen werk je vooral aan hun eigenwaarde en hun *belonging*, hun plaats in de samenleving. Die kinderen worden uitgesloten en creëren dan een subcultuur, waar ze wel iemand kunnen zijn en ergens bij horen. Als je op straat opgroeit, wordt je identiteit gevormd door wat er nodig is om te overleven. Het gaat dan om competenties zoals stelen, of jezelf manifesteren binnen de gangcultuur. Dat zijn dingen die de ruimere samenleving percipieert als crimineel. Wanneer hulpverleners dan zeggen dat ze al die competenties moeten vergeten om vervolgens in een opvangtehuis een heel nieuw leven moeten starten, zonder criminaliteit, drugs, etc, vragen we hen om hun identiteit uit te schakelen. Zo werkt het niet. Op die manier blijft 90% van die gasten terugkeren naar de straat, waar ze wél iemand zijn.

In ons werk met de mobiele school zagen we het keer op keer: als de eigenwaarde van die jongens toeneemt, groeit bij hen het besef wie ze zijn en wat ze willen, en kunnen ze betere keuzes maken. Je kan dat hier ook toepassen op onderwijs en gasten die daar geen sterke identiteit kennen. Veel jongeren spijbelen bijvoorbeeld omdat ze hun plek niet vinden binnen dat onderwijs. Wij hebben gewerkt met jongeren uit het TSO, we stapten naar hen toe met de boodschap: 'Mannen, wij hebben jullie nodig.' In plaats van dingen te maken die daarna weggesmeten werden, draaiden zij de assen voor onze mobiele scholen. De gasten die vroeger spijbelden, kwamen nu zelfs op zaterdag verder werken aan de mobiele school. Mensen, ook volwassenen, hebben daar nood aan: aan dat gevoel dat ze erbij horen en dat ze kunnen bijdragen aan een waardevol doel, aan dromen en aspiraties."

### LES 4: Maak de dingen niet eenvoudiger dan ze zijn

"De sociale context is zelden of nooit zo simpel als we ze voorstellen. De straat bijvoorbeeld is niet alleen maar slecht. We bekijken een paar documentaires en denken te weten wie die straatkinderen zijn. We zien alleen de kant van het geweld, van de prostitutie en snappen zo maar een deeltje. Het hele verhaal hebben we nooit gezien, maar we handelen wel op basis van dat deeltje dat we begrijpen. Laten we stoppen met veroordelen en naar de straat in haar geheel kijken. Waar liggen de problemen, de risico's en de mogelijkheden? Als we die complexiteit niet zien, rijden we ons toch ergens vast.

Ik herinner mij een gast uit Cartagena, Columbia. Ik kwam toen voor het eerst in aanraking met de straat. Ik gaf hem een hele reeks argumenten om te stoppen met druggebruik, tot hij me vertelde: 'Ja, het is slecht voor mijn longen en mijn zenuwstelsel. Maar als ik dat doe vanavond, dan is de grond niet zo hard om op te slapen'. En zo kom je tot het besef: wie ben ik om te oordelen over zijn situatie? Zulke verhalen leerden me hoe belangrijk het is om uit je eigen waardenkader te durven stappen, uit je comfortzone. Verruim je wereld door eens te gaan praten met de personen die je niet begrijpt, met de mensen over wie je oordeelt."





## OVER STREETWIZE: MULTINATIONALS LEREN VAN STRAATKINDEREN

Tijdens zijn opleiding Product & Industrial Design kwam Raskin voor het eerst in contact met straatkinderen. Voor zijn thesis ontwierp hij de mobiele school, een compacte verzameling uitschuifbare borden die bekleed kunnen worden met educatief materiaal. Met zo'n bord op wielen trekken straathoekwerkers ook vandaag nog door de straten in Zuid-Amerika, Afrika, Azië en Europa. Ze mikken op kinderen voor wie de straat de primaire educatieve context vormt. Doel is het gevoel van eigenwaarde bij deze kinderen versterken. Het draait minder om schoolse vaardigheden, dan wel om het zichtbaar maken en vergroten van de competenties die de kinderen bezitten.

Uit het werk met de mobiele scholen kwam 'StreetwiZe' voort, een onderneming die Raskin in 2007 uit de grond stampte. 'We wilden niet afhankelijk zijn van subsidies en filantropie en bedachten zelf een model om onze mobiele scholen te financieren. De competenties die we bij kinderen op straat zagen, hebben we verwerkt tot een opleidingsmodel waarmee we naar multinationals stappen. Uitgangspunt is dat het leven op straat hard is, maar dat de kinderen geen sukkelaars zijn: je hebt er skills voor nodig om daar te overleven. We bieden inspirerende key note speeches en workshops aan en trekken bijvoorbeeld ook met het bedrijf de straat op. Daar laten we hen kennis maken met een aantal straatkinderen, die in feite onze partners zijn. Er wordt een team challenge geformuleerd waarmee het bedrijf aan de slag gaat, ook weer in wisselwerking met de straatkinderen. Op die manier krijgen de kinderen niet alleen, maar kunnen ze ook geven. Dat is essentieel om een paternalistische benadering te doorbreken.

Meer info: [www.streetwize.be](http://www.streetwize.be) en [www.mobileschool.org](http://www.mobileschool.org)



## IEDER KIND ZOEKT ZIJN PLEK OP DE SPEELPLAATS...

### En dat botst soms (ook letterlijk!)

Aan welke speelnoden komt de speeltijd tegemoet en aan welke minder? Door kinderen te observeren en met hen te praten, ontdek je wat ze toch altijd in die fietsenstalling zoeken, of waarom er zoveel conflicten zijn op dat ene basketpleintje.

Door Lien Van Breda

In het kader van ons onderzoek over Spelen & Ontmoeten bevroegen we dit jaar leerlingen van lagere scholen over hun beleving van speeltijd en speelplaats. Daaruit bleek onder meer dat kinderen deze tijd en ruimte voor erg diverse doeleinden benutten. Sommige liggen voor de hand. Speeltijd dient om je uit te leven, je hoofd leeg te maken, om vooral niet braaf op een stoel te zitten of om lawaai te mogen maken. Voor sommigen dient ze ook om te sporten, voor anderen om kinderen van buiten hun klas te leren kennen, om na te praten over een toets of om even de rust op te zoeken na het werk in de klas. Eén ding werd ons snel duidelijk: de speeltijd is niet zomaar onder één noemer te vatten.

### Van crossen tot speculeren over de liefde: ieder zijn eigen speelwensen

Speelwensen worden onder meer bepaald door de leeftijd van kinderen. Zo zie je dat leerlingen van het zesde leerjaar vaak erg aan elkaar hangen. Ze claimen ruimte om onder elkaar te zijn. Zij zijn immers toch al wat ouder (en wijzer) dan hun jongere schoolgenoten en zoeken manieren om zich van hen te onderscheiden. Zeker meisjes zijn vaker te vinden op een plekje om te praten. Het klassieke 'spelen' boet op die leeftijd in aan populariteit. Het wordt meer praten of sporten. Er zijn natuurlijk altijd nog een aantal kinderen die blijven fantaseren over een mysterieuze toverboom op de speelplaats, die oorlogje spelen of kleuters opzoeken om mee te spelen. Toch blijft de koffer met spelmateriaal steeds meer aan de kant staan.

**Jongen 6e:** *In het begin gebruikten wij die speelkoffer supervaak. Maar nu nemen we alleen nog de bal mee, om mee te voetballen.*

**Onderzoeker:** *Misschien komt dat nog wel terug?*

**Meisje 6e:** *Nee. Voor de herfstvakantie speelden we daar supervaak mee, en dan was dat zo allemaal gedaan. Dan was het alleen nog praten dat wij deden.*

**Jongen 6e:** *Zij praten over de liefde!*







Jongere kinderen zie je vaker actief spelen. Ze doen loop-, fantasie- en klapspelletjes of rennen lukraak rond. Die rondrennende kinderen lopen al eens 'in de weg' van kinderen die even rustig willen zitten, die willen touwtje springen, netbal spelen of simpelweg van de ene naar de andere plek onderweg zijn. Ieder kind zoekt zijn plek op de speelplaats en dat botst, soms ook letterlijk.

### Een speelplaats telt verschillende zones

Op zoek naar een eigen plekje nemen kinderen de speelplaats op een bepaalde manier in. De vensterbank in de zon wordt een uiterst aantrekkelijke zitplaats, de zandheuvel met planten en boompjes biedt de ideale loopruimte voor achtervolgingsspelletjes en het huisje met glijbaan wordt dan weer de uitgelezen plek voor toeschouwers van de voetbalmatch. Op die manier ontstaan verschillende zones op de speelplaats: een sport- of voetbalzone, een zone van actief (loop)spel, een zone van rustige activiteiten (koekje eten, zitten, praten, uitkijken op het voetbalveld)... Elke school heeft nood aan zones voor rustig én voor actief spel. Kinderen geven immers aan dat een evenwichtige combinatie tussen beide noodzakelijk is. Wanneer er daarin een onevenwicht zit, zullen ze die ruimte alsnog claimen.



Soms nemen kinderen een plek in voor een activiteit waarvoor de ruimte bedoeld was, zoals een veld met goals en basketringen voor balspel, of een hoekje met struiken en bankjes voor rustig spel zoals waarheid, durven of doen. Soms gaat het ook anders. Dan lopen kinderen dwars over het drukke sportveld om richting toilet te gaan, of gebruiken ze het zithoekje met struiken voor een wild oorlogsspelletje. Daar botsen verschillende wensen en noden op elkaar.

### Speelsporen: wat kinderen ons vertellen over de speeltijd

Kinderen zoeken ook plekken op die niet meteen bedoeld zijn om te spelen. Dan kruipen ze uit het zicht in een hoekje om elkaar geheimen te vertellen, ruzies uit te klaren of ook om iemand te pesten. Ze zitten onder de bomen, op een omheining gemaakt uit takken, of spelen verstoppertje in de fietsenstalling. Kinderen weten vaak wel dat dit niet de bedoeling is. Zitten ze daar dan zomaar? Wij denken alvast van niet.

Kinderen begeven zich naar die plekken waar ze iets mee kunnen. Kinderen zitten niet zomaar achter de arena of in de fietsenstalling, maar signaleren daar een bepaalde wens mee. In de winter bijvoorbeeld, blijven ze langer dan noodzakelijk hangen in de gangen of beginnen ze zelfs te spelen in de toiletten. Want het is koud buiten en zeker voor wat rust, wordt die warme gang dan snel erg aantrekkelijk.



Scholen spelen vaak creatief op die wensen in. Zo besliste een van de scholen die we bezochten om een bepaalde gang in te richten als winterbib. Een speelplaats op een andere school telde twee betonnen sportveldjes, die respectievelijk voor basket en voetbal gebruikt werden. Maar er was ruimte tekort voor andere soorten spel, waarop de school besliste om het basketbalveldje ook open te stellen voor andere vormen van balspel. Omdat de leerkrachten merkten dat kinderen nog altijd kansen misten om aan loop- en fantasiespel te doen, denken ze er nu aan om de speeltijd in twee te delen. Op die manier zou het aantal kinderen op de speelplaats telkens halveren, wat de speel- en sportkansen vergroot.

### **Kiezen voor een speelplaats met meer leuk spel en minder frustraties**

Door naar kinderen te kijken en naar hen te luisteren komt het gebruik van de speelplaats beter in beeld. Het wordt duidelijker welke zones kinderen voor welke speelnoden benutten, en ook welke zones weinig benut worden. Zo kan een stel banken permanent onbenut blijven, omdat ze op de minst zonnige plek van de speelplaats gezet zijn.

Door naar kinderen te kijken komt een school ook te weten welk ongewenst gedrag kinderen stellen en wat je daaruit kan afleiden. Zo gebruikten kinderen het zand achter een aantal struiken om huisjes voor insecten te bouwen op een plek waar ze eigenlijk niet mochten komen. Ze maakten met andere woorden duidelijk dat deze plek hen prikkelde om hun fantasie de vrije loop te laten. Dan kan een school ervoor kiezen om dit spel simpelweg te blijven verbieden, om het toch toe te laten, of om gelijkaardige spelprikkelers te voorzien op een andere locatie. In elk geval is het waardevol om dit soort spel een plaats te geven tijdens de speeltijd.

Een speelplaats die aan de verscheiden speelnoden van kinderen voldoet, biedt per definitie meer leuk spel en vermindert de frustratie. Daar kan de speeltijd voor kinderen én voor leerkrachten alleen maar aangenamer van worden. Om die reden sluiten we graag af met een warme uitnodiging om op gelijk welke speelplaats oprecht naar kinderen te kijken en aan de slag te gaan met de noden en wensen die dan naar boven komen.





## MONTASSER AIDE'EMEH, EN DE VRAGEN DIE HIJ ZICH STELT OVER JONGE SYRIËSTRIJDERS

Onderzoeker Montasser AlDe'emeh tracht een stem te geven aan de jonge Belgische Syriëstrijders. Dat doet hij door hen niet te veroordelen, maar naar hen te luisteren om zo beter vat te krijgen op de processen van islamitische radicalisering.

Door Hans Berten

*“Wij zouden even radicaal moeten zijn in het verspreiden van de liefde als degenen die haat zaaien”*

### Bestaat dé Syriëstrijder eigenlijk wel?

“Het socio-demografisch profiel van deze jongeren is zéér divers, maar er zijn wel overeenkomsten in de omstandigheden die ertoe leiden dat ze zich aansluiten bij radicale organisaties en strijdgroepen. Het zijn allemaal jongeren die een verhaal hebben, over onbegrip en zich anders voelen. Dan heb ik het vooral over het problematiseren van de moslimidentiteit op scholen, een gebrek aan steun om verder te studeren, over het falen van de integratie - ook omdat integratie alleen blijkbaar niet voldoende is voor de maatschappij. Door restricties zoals het hoofddoekenverbod hebben jongeren het gevoel dat ze afstand moeten nemen van hun eigen identiteit om integratie mogelijk te maken.

Die jongeren zitten ook in een levensfase waarin ze twijfelen, ze zijn op zoek naar zichzelf en naar zingeving. Op dat vlak kan religie een houvast bieden, maar België is een seculiere samenleving en een klein deel van de moslims voelt zich daar niet goed bij. Zeker zij die hun geloof écht willen beleven, botsen voortdurend op de toenemende restricties: de discussie over het minarettenverbod of het halal slachten, het racisme, beledigingen van de islam, de cartoons. Dat komt des te harder aan, omdat veel moslims ook sociaaleconomisch achtergesteld blijven.

Niet alleen de maatschappelijke, maar ook de internationale en politieke context spelen hierin een rol. Er zijn amper politieke organen die het opnemen voor moslimjongeren. Vroeger had je de AEL (de Arabisch-Europese Liga, opgericht door Dyab Abou Jahjah, hb), maar die partij werd opgedoekt, en op dat moment ontstond er een leemte. De afstand tussen derde-generatie moslimjongeren en de politiek werd zo steeds groter. Bovendien werd, in de internationale context van oorlogsmisdaden in Irak en 9/11, een groep zoals Sharia4Belgium opgericht, die een radicale ideologie aanreikte. Die beweging speelde sterk in op boodschappen als: ‘wij worden hier niet geaccepteerd’, ‘ze willen onze hoofddoeken uittrekken’. Zo raakten moslimjongeren verder geïsoleerd. De meeste moslims in België willen gewoon leven, werken en hun kinderen opvoeden. Maar zij die hun geloof op een ultra-orthodoxe manier wensen te beleven, hebben weinig alternatieven. Ofwel isoleren ze zich in een enclave, zoals de orthodoxe joden. Ofwel verhuizen ze naar een streng islamitisch land. Dat is wat die Syriëstrijders gedaan hebben. Ze zijn verhuisd naar een kalifaat, waar ze het gevoel hebben te kunnen leven volgens hun waarden en normen.

*Montasser AlDe'emeh is islamoloog en universitair onderzoeker gespecialiseerd in de internationale jihad. Hij bereidt momenteel een doctoraat voor over de Belgische Syriëstrijders en de islamitische radicalisering. Zopas verscheen van hem een [boek](#), in co-auteurschap met Pieter Stockmans. 'De Jihadkaravaan: Reis naar de wortels van de haat' (Lannoo) is een mix van zijn persoonlijke levensverhaal als Palestijns vluchteling en een analyse over politiek en radicalisering in Europa en het Midden Oosten.*





Foto: Montasser (links) in gesprek met enkele Belgische Syriëstrijders.

Die jongeren trekken zich ook op aan het feit dat ze in Syrië iets betekenen. Hun strijderschap, de Kalasjnikovs, het groepsgevoel, het gemeenschappelijke doel, dit alles geeft hen een identiteit. Dáár zijn die jongeren iets, terwijl ze bij ons veel meer moeite moeten doen om iets te bereiken.”

### Hoe kun je radicalisering tegengaan?

“Zowel de moslimgemeenschap als de Vlaamse gemeenschap moeten in eigen boezem durven kijken. We kunnen niet, zoals nu, met de vinger naar Sharia4Belgium blijven wijzen en onze eigen verantwoordelijkheden negeren. Ons onderwijssysteem heeft bijvoorbeeld een héél grote verantwoordelijkheid. Er zijn amper islamitische leerkrachten die kunnen helpen in het nuanceren van bepaalde ideeën, maar die tegelijk ook hun islamitische identiteit verdedigen. Ook in de politiek zijn er amper zulke rolmodellen, en dat maakt jongeren bijzonder vatbaar voor radicale ideeën.

Op school zitten veel jongeren uit oorlogsgebied, uit Rwanda, Afghanistan, Syrië, Palestina, en wij kennen hen niet. Als wij hen het gevoel konden geven dat we hen willen begrijpen, dat wij willen weten wie ze zijn, dat wij empathie hebben voor hun pijn, dan zouden zij zich automatisch beter voelen in onze maatschappij. Maar dat gebeurt niet.

Een ander punt: jongeren met een allochtone achtergrond praten thuis vaak Berbers, Arabisch, Turks, of een andere taal, en dat brengt mee dat zij vaak een taalachterstand hebben. Daar wordt weinig rekening mee gehouden. In het zesde leerjaar worden veel jongeren van allochtone afkomst niet eens gestimuleerd om ASO te doen, omdat ze mindere resultaten hebben. Maar het is niet omdat iemand maar 60% heeft in het secundair dat hij daarom geen universitaire studies kan doen op latere leeftijd. Wij schrijven jongeren af op hun 12 jaar!

Vaak zijn het kleine aspecten die de kloof tussen de culturen vergroten. Bijvoorbeeld: naar aanleiding van de aanslag bij Charlie Hebdo wilde een leerkracht polsen naar de mening van de moslimjongeren in de klas. Ik heb die leerkracht gezegd: ‘Niet doen, want je geeft die jongeren het gevoel dat je hen viseert.’ Kinderen voelen zich dan in een hoek geduwd, als woordvoerder van degenen die de aanslag hebben gepleegd. Het is in

**“Op school zitten veel jongeren uit oorlogsgebied, uit Rwanda, Afghanistan, Syrië, Palestina, en wij kennen hen niet.”**



die communicatie dat wij veel fouten maken. Praat over de aanslagen, maar zonder uitdrukkelijk te polsen naar hun mening als moslim.

Ook de moslimgemeenschap moet haar verantwoordelijkheden opnemen. Elke imam in dit land moet zich afvragen waarom die jongeren met hun pijn en frustratie niet bij hem terecht konden. Die jongeren willen rolmodellen die hun islamitische identiteit verdedigen, iemand die hun taal spreekt. En zulke figuren hebben ze niet. Veel moslims voelen zich niet vertegenwoordigd door de moslimexecutieve noch door de imams. Er zijn meer dan 150 moskeeën in Vlaanderen, maar slechts een handvol imams zijn het Nederlands machtig.

Ik ben voorstander van een orgaan met sterke vertegenwoordigers van moslimjongeren in de politiek en de gemeenschap. Zo'n sterk orgaan zal zijn mond meer roeren, en dat is goed! Wij hebben schrik van de islamisering van België, en laten moskeeën liever in het duister werken dan ze te erkennen en ervoor te zorgen dat ze zich sociaal engageren in de maatschappij en ook oplossingen aanreiken."

#### **Is er een manier om jonge Syriëstrijders te bereiken?**

"Belangrijk is dat je hen niet constant veroordeelt. Hier komt het verschil tussen empathie en sympathie om de hoek kijken. Ik probeer mij in te leven in hun situatie, hen te begrijpen. Ik ben hen achterna gereisd en naar Syrië gegaan. Ik trok daar met hen op, we gingen samen eten, samen naar de kazernes. Ik heb mijn Palestijnse achtergrond ook mee, ik heb de oorlog meegemaakt, ik wou vroeger zelf gaan vechten. Maar: ik sympathiseer niet met hun gedachtengoed en handelingen.

Wat ook werkt, is een artikel schrijven dat genuanceerd is, en dat dan gebruiken om hun vertrouwen te winnen. Zo hadden ze voor mijn reis naar Syrië een aantal van mijn opiniestukken op mijn Facebookpagina gelezen. Maar het is niet gemakkelijk om hen op andere ideeën

te brengen, zeker als niet-moslim. Van de ongeveer 440 jongeren die zijn vertrokken zijn er 126 teruggekeerd. Ik neem dan contact op met hen. Ik heb ook een vragenlijst opgesteld die ik hen laat invullen. Achteraf bespreken we de resultaten, en afhankelijk van wat ze invullen, probeer ik hen gericht te informeren en helpen. Sommige vragen peilen naar hun kennis: wie waren de Ottomanen? Wie waren de Abbasiden? Als ze dat niet weten, dan is er een gebrek aan kennis, en dan geef ik hen boeken die een genuanceerder perspectief aanreiken. Die jongeren denken: wij hebben hier in België onbegrip en onrecht meegemaakt, dus het kalifaat is altijd beter. Boeken tonen dan aan dat dit niet per se zo is. Het is de mens die voor rechtvaardigheid zorgt, niet een staatsvorm of ideologie. Er is mensen onrecht aangedaan in naam van democratie, communisme, islam, christendom, enzovoort. Ik help hen ook door hen naar de VDAB te verwijzen, hen te steunen bij de zoektocht naar werk. Stabiliteit is wat die jongeren nodig hebben. Ook een relatie kan voor hen alles veranderen.

Als moslim laat ik mij inspireren door de figuur Jezus, en hoe hij omging met de bezetting, met Barabas. Hij was een man die zich niet liet leiden door emoties, door het gedrag van anderen. Hij was onafhankelijk in zijn denken en handelen, en dat probeer ik ook te zijn. Ik ben naar Auschwitz geweest, ik ben Hebreeuws gaan leren en heb Joodse studies gevolgd. Wie mij aanvalt, moet dus wel weten wie ik ben: ik ben iemand die zijn land is uitgezet, en toch empathie heeft voor Joden. Vanuit mijn levenservaring en onderzoek ben ik dit beginnen toepassen in mijn dagelijks leven. Hatens helpt niet. Wij zouden eigenlijk even radicaal moeten zijn in het verspreiden van liefde en verdraagzaamheid als de verspreiders van haat en onverdraagzaamheid. Dit is dan ook mijn oproep: wees radicaal in het uiten van liefde, wees open naar elkaar, en sta open voor de leefwereld van die jongeren."

**"Elke imam in dit land moet zich de vraag stellen waarom die jongeren met hun pijn en frustratie niet bij hen terecht konden"**

## TEKEN EENS JE STRAAT

### Mental mapping gebruiken in onderzoek met kinderen

Kinderen ondergaan niet alleen de wereld, ze creëren hem ook, en hebben er een kijk op. Hoe haal je die visie naar boven? Wij experimenteerden met tekeningen, mental maps, en ontdekten dat ze mogelijkheden bieden, maar dat er ook beperkingen zijn.

Door An Piessens

Vorig jaar experimenteerden we met mental mapping als methode in het onderzoek *Een kindfocus in de Stadsmonitor* (Piessens, Vaningelgem, Bertens, & Marreel, 2014). We organiseerden workshops in diverse scholen, waarbij we aan kinderen en jongeren (tussen 7 en 15 jaar) vroegen om hun eigen buurt te tekenen. Dat leverde een 100-tal mentale kaarten op - tekeningen dus, die laten zien hoe kinderen hun buurt ervaren, en die niet noodzakelijk overeenkomen met geografische kaarten.

#### Waarom gebruik maken van mental maps?

De keuze van een onderzoeksmethode moet rekening houden met de doelgroep, maar uiteraard ook met de onderzoeksvraag zelf. Beide overwegingen zijn belangrijk. Laten we beginnen bij de onderzoeksvraag. We vroegen ons in het onderzoek af hoe kinderen en jongeren de stad beleven en hoe ze daarover spreken. Een deel van het onderzoeksproces hield in dat we inzoomden op het buurtniveau, waar kinderen toch een groot deel van hun stedelijke beleving opbouwen. Daarvoor gebruikten we onder meer de methode van de mental map. Onze hypothese was dat we eigenlijk nauwelijks over 'de stad' zouden kunnen spreken, omdat kinderen die stad vanuit erg verschillende sociaal-economische en ruimtelijke vertreksituaties beleven. Dit bleek uit andere onderdelen in het onderzoek, maar wordt ook zeer duidelijk in de tekeningen, waarvan we hier enkele voorbeelden tonen van kinderen tussen 7 en 14 jaar oud.

#### Mental map = tekenen = kindvriendelijk?

Kinderen ondergaan niet alleen de wereld, ze creëren mee de wereld, ze denken erover na en hebben er een kijk op (Tay-lim & Lim, 2013). Ze zijn meer dan de volwassenen die ze zullen worden. Daaruit volgt dat het ook belangrijk is om de perspectieven van kinderen mee te nemen in onderzoek. En daaruit vloeit dan weer de verwachting voort dat de gekozen aanpak



De mental maps laten zien dat kinderen zich een voorstelling maken van hun buurt en die kunnen weergeven. Ze tekenen ruimtelijke én sociale verhoudingen.

afgestemd moet zijn op kinderen. Dat wordt met name beklemtoond in de wetenschappelijke discussie binnen de sociology of childhood en de children's geographies. Maatschappelijk valt de impact van het Internationaal Verdrag over de Rechten van het Kind (IVRK) niet te onderschatten.

Wat zijn dan 'kindvriendelijke' methoden? Van creatieve en participatieve methoden wordt verwacht dat ze beter in staat zijn om kinderen op een goede manier bij onderzoek te betrekken (Marreel, 2014). Tekenend - in dit geval - zou een manier kunnen zijn om kinderen die minder verbaal ingesteld zijn de kans te geven om hun kijk op hun buurt weer te geven.

Dat kan, maar is niet noodzakelijk het geval. Tijdens ons onderzoek bleek dat deze methode geen garantie bood op 'plezier voor de kinderen'. Sommige kinderen konden





Tekening van een jongen uit het 3de leerjaar.  
Hij woont in een wijk met hoogbouwwooningen. Er is relatief veel open ruimte.



Tekening van een kind uit het 3de-4de leerjaar. Woont in een rijhuis aan een vrij drukke weg.



Mental map uit het 2de middelbaar. Jongeren wonen verder weg van de school, en we kunnen er dus niet van uitgaan dat dit een stedelijke buurt is.



Tekening van een kind uit het 5de - 6de leerjaar. Woont in een drukke en dichtbebouwde buurt (hoewel dat niet noodzakelijk de sfeer van de tekening is).

hier beslist mee aan de slag. Maar er waren er die niet graag tekenden, anderen vonden het onderwerp niet leuk, en nog anderen hadden schrik dat hun tekening niet 'juist' of 'mooi' genoeg was. Het riep een heel denkspoor op over de mate waarin kinderen nog 'vrij' kunnen beslissen over hun deelname aan onderzoek in een schoolse context.

Het gaat er eigenlijk om dat je er bij voorbaat niet van uit kan gaan dat een methode op zich meer participatief is dan een andere, maar dat je je wel blijft afvragen hoezeer een onderzoeksmethode afgestemd is op de groep waarmee je werkt. 'Respondent appropriateness' noemt Mike Kesby dat (Kesby, 2007). Onderzoek met kinderen maakt dat vaak erg duidelijk, maar het geldt evenzeer voor onderzoek met volwassenen.

"A person's perception of the world is known as a mental map. A mental map is an individual's own internal map of their known world." ([Matt Rosenberg](#))

Op [Faronet](#) kan je verschillende voorbeelden van mental mapping projecten in de erfgoedsector raadplegen.

### Schattig hoor, maar kunnen we hier nu ook nog iets mee doen?

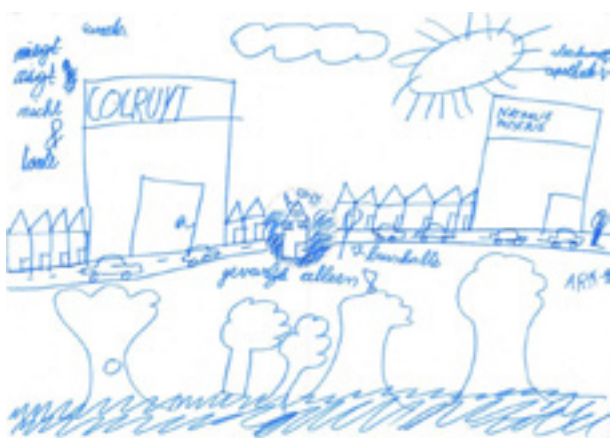
Dragen de mental maps die gemaakt zijn bij aan een beter begrip over hoe kinderen de stad beleven? We lijsten hier enkele inzichten op uit het onderzoek, op basis van de mental maps.

In onderstaande mental map is eigenlijk erg veel te zien. De eigen huizenrij staat centraal. Belangrijke actoren zijn de 'buurvriend' (vrind), maar ook de poes die in het raam is getekend. Dat sluit aan bij ander onderzoek waaruit blijkt dat huisdieren een grote rol kunnen spelen in de leefwereld van kinderen. Er is ook een rondpunt getekend (in fijn detail) dat niet in verhouding staat tot de huizen op de voorgrond én er is een trein getekend met veel 'gekrabbel' erbij. Geeft dit drukte weer? Is dit een manier om de sporen aan te duiden, of had de tekenaar er gewoon genoeg van?



### Kinderen tonen in hun mental maps dat ze goed weten wat de mogelijkheden zijn van hun buurt.

Onderstaande mental map geeft rijke informatie over de mate waarin de tekenaar zich zelfstandig kan begeven door de buurt ('geva(a)rlijk alleen', schrijft ze in het midden van de tekening). Ze weet ook in welke richting haar familie woont, waar de school is, en waar ze boodschappen kunnen doen.



In volgende mental map is dat nog veel meer in detail uitgewerkt én op grotere schaal uitgetekend. Deze mental map is getekend door een jongere uit het 2de middelbaar.



Beide mental maps naast elkaar laten eveneens zien dat er een verschuiving plaatsvindt van een eerder figuratieve mental map naar een abstracte mental map (hoewel daar ook nog veel figuratieve elementen in zitten). Er is eveneens een verschuiving in schaalgrootte: van het huis en de naburige huizen tot en met een hele buurt. Door de mental maps naast elkaar te plaatsen wordt echter duidelijk dat ook de maps met een kleinere schaal zeer veel buurtbelevingsinformatie bevatten.

Geven de mental maps ons een beter inzicht in de onderzoeksvraag? Ja, maar de methode op zich is niet zaligmakend. En het vraagt van de onderzoeker eveneens voldoende gevoeligheid met de tekeningen die de kinderen maakten. Visuele expressie vraagt om 'visuele geletterdheid'.

### Achtergrondliteratuur

Horton, J. & Kraftl, P. (2005) For More-than-Usefulness: Six Overlapping Points about Children's Geographies Children's geographies 3(2), 131-143.

Kesby, M. (2007) Editorial: Methodological Insights on and from Children's Geographies. Children's geographies 5(3), 193-205.

Marreel, M. (2014). Methodologische en pedagogische vragen bij participatief jeugdonderzoek. Brussel.

Piessens, A., Vaningelgem, F., Berten, H., & Marreel, M. (2014). Een kindfocus in de Stadsmonitor.

Tay-lim, J., & Lim, S. (2013). Privileging Younger Children's Voices in Research: Use of Drawings and a Co-Construction Process. International Journal of Qualitative Methods, 12,



## COLOFON

QuaJong, de wereld volgens kinderen en jongeren wordt 3x per jaar digitaal verspreid.

U kunt zich gratis abonneren via [www.k-s.be](http://www.k-s.be)

Daar kan u zich ook aanmelden voor het e-zine Kind & Ruimte.

Contactgegevens:  
Nijverheidsstraat 10  
1000 Brussel  
02 894 74 61  
[info@k-s.be](mailto:info@k-s.be)

Verantwoordelijke uitgever  
An Piessens

Werkten mee aan dit nummer  
Hans Berten, Johan Meire, An Piessens, Lien Van Breda, en  
Kaat Schaubroeck (coördinatie).

Overname van artikels uit QuaJong is geen probleem, mits  
expliciete bronvermelding.

Foto's, filmpjes en andere grafische elementen worden door  
het auteursrecht beschermd. Wil u ze reproduceren, dan  
moet u hiervoor de uitdrukkelijke schriftelijke toestemming  
hebben van QuaJong.

